

Frits Coers (1870-1937) en het Nederlandse lied

Jozef Vos

De vraag naar de motivatie voor het zingen in de Nederlandse taal kan in het geval van Frits Coers oppervlakkig genomen tamelijk snel worden beantwoord. Coers beschouwde het Nederlandse volkslied namelijk als een middel tot wederopwekking van een sluimerend volksbewustzijn. Zijn motivatie lijkt dus gelegen in zijn nationale gezindheid. Hij was echter niet de eerste, noch de laatste met de overtuiging dat het zingen van volksliederen nationale gevoelens kon opwekken. Coers' stem was er één in het koor van velen in de Nederlanden vanaf het einde van de achttiende eeuw.¹ Het bijzondere aan Coers is echter zijn hardnekkigheid en luidruchtigheid en er is niemand geweest, die zijn leven zo exclusief heeft gewijd aan de propaganda voor het volkslied.

F.R. Coers Frzn (kort na 1900)
Uit: *Utrechtsche Studenten-Almanak voor 1938*.

Wat er tot op heden over de persoon van Frits Coers geschreven is kan kort worden samengevat.² Zijn fysieke verschijning was indrukwekkend, hij beschikte over een enorme spierkracht, die hij echter nooit ten kwade gebruikte. Daarentegen liet hij wel met een bulderende stem zijn afkeer blijken van alles wat hem niet zinde. Degenen die hem persoonlijk hebben gekend, getuigen er echter van hoe gevoelig hij tegelijk kon zijn voor het kleine en het stille en hoe goedhartig hij in feite was. Kortom: een ruwe bolster met een blanke pit. De meest gebruikte typering is die van een Don Quichot. En inderdaad, het is heel verleidelijk om Coers voor te stellen als een Man van La Mancha, die gezeten op de Rocinante van de Groot-Nederlandse gedachte en terzijde gestaan door de Sancho Panza's van de *Vereeniging "Het Nederlandsche Lied"* ten strijde trok tegen de windmolens van het vaderlandse ploertendom, innig verliefd op zijn Dulcinea: het Nederlandse lied. Er is ook vaak lacherig gedaan over Coers' optreden. Dat is niet zo verwonderlijk, wanneer men weet dat hij zijn ideaal nastreefde onder de leuze 'Door het bier tot het lied'. Kortom, de bestaande levensschetsen van Coers worden gedomineerd door anekdotiek.

Tijdens mijn zoektocht naar sporen door Coers zélf nagelaten vond ik enige correspondentie en ook enkele documenten met persoonlijke confidenties, materiaal dus dat niet bedoeld was voor de openbaarheid. Voor een deel kreeg ik bevestiging van het gangbare beeld. Ik stuitte echter ook op ontboezemingen, die daarmee juist in tegenspraak zijn. Het eerste doel van deze bijdrage is dan ook een nuancering van het tot op heden oppervlakkig gebleven portret van Coers.

Ik wil hier enkele punten, die inzicht kunnen bieden in de drijfveren van de hoofdrolspeler in dit verhaal, nader bekijken. Ten eerste gaat het om het studentenmilieu, met name het Utrechts Studenten Corps, waarvan Coers bijna zijn hele leven lid is geweest. Ten tweede is er zijn Groot-Nederlandse gezindheid, een nationalisme dus dat streefde naar een hechtere aaneensluiting van alle Nederlandstaligen. Ten derde gaat het om de Vereeniging "Het Nederlandsche Lied", die een belangrijke steunpilaar was voor de continuïteit van Coers' activiteiten. Tenslotte wil ik ook proberen de persoonlijkheid van Coers zelf in het verhaal te betrekken.

Behalve het al bekende gedrukte materiaal en enige verspreide correspondentie, die ik vond bij het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen en bij het Letterkundig Museum in Den Haag, vormen twee ongeïnventariseerde bronnencollecties de basis voor de inhoud van mijn bijdrage. In de eerste plaats twee op het P.J. Meertens-Instituut in Amsterdam aanwezige hangmappen, waarvan één met diverse stukken (waaronder jaarverslagen, foto's en enkele redevoeringen van Coers) en één met uitvoerige correspondentie van de Vereeniging "Het Nederlandsche Lied" uit de periode 1913-1920.³ In de tweede plaats beheert de Stichting Archieven van het Utrechts Studenten Corps bij het Corpmuseum, dus afzonderlijk van het grote Archief van het USC dat zich in het Utrechtse gemeentearchief bevindt, een kleine collectie afkomstig van de Utrechtse *Studenten Zangvereniging Coers' Lied*, opgericht in 1910. In deze collectie bevinden zich onder meer een notulenboek van de Zangvereniging

Coers' Lied (1922-1957), een verzameling studentenliedbundels en programma-boekjes én enkele egodocumenten van Frits Coers.

Student

Frederik Rudolph Coers Frzn (Frederikzoon) werd geboren op 10 april 1870 in Sidanglant op Java, als zoon van Frederik Rudolph Coers en Geertruida Johanna Wegman. De vader was werktuigkundige, administrateur bij de Suikerfabriek Sito Redjo (residentie Bagelen), commissionair en tokohouder in Probolinggo.⁴ Frits was de derde in een gezin van zes kinderen, van wie er twee al vroeg kwamen te overlijden. Zijn één jaar oudere zus Christina Geertruida (1869-1887) overleed op haar achttiende, een jongere zus Dorothea Rebecka (1875-1882) werd niet ouder dan zeven. Een andere jongere zus, Carolina Wilhelmina (1873-1948), zou hem overleven. Frits werd samen met zijn jongere broer Henry Gilles Joseph (1871-1922) door de ouders naar Nederland gestuurd om hier een opleiding te volgen. Zij arriveerden in februari 1887 in Nederland⁵, waar hun oudere broer Hendrik Christiaan Frederik (1866-1900) al verbleef. De twee vonden onderdak bij hun grootmoeder van moederskant op de Wittevrouwensingel in Utrecht. Frits had zijn middelbare school al in Nederlands-Indië voltooid, maar Gilles ging nog enkele jaren naar de Utrechtse Rijks HBS.⁶

In september 1887 liet Coers zich inschrijven als student medicijnen en werd tegelijkertijd lid van het Utrechts Studenten Corps. In dit milieu verwierf hij zich de naam van zuipschuit, van lichamelijke en verbale krachtpatser en werd hij de legendarische personificatie van de eeuwige student. Tot op de dag van vandaag worden in het corps anekdotes over Coers verteld. Zo zou hij eens geassisteerd hebben bij een bevalling, en wel in een gebakskraam op de kermis. Hij stond ook bekend om de enorme hoeveelheden sambal waarmee hij zijn rijstschotel kruidde en de dito glazen bier om het effect daarvan weer te blussen. Regelmatig vormden de twaalf slagen van het middernachtelijk uur op de kroeg de aanleiding tot het achteroverslaan van evenzoveel glaasjes 'leeuwenmelk', ofwel jenever. Coers schijnt na zijn kandidaats afscheid genomen te hebben van zijn professoren met de woorden: 'U kunt het mij doen, hooggeleerde runderen, vaarwel!'

Coers mag later een twijfelachtige faam hebben opgebouwd, uit zijn vroege studententijd blijkt weinig van een losbollige levensstijl. In het archief van het Utrechtse Corpsmuseum deed ik een vondst, die meer licht werpt op de persoon van Frits Coers. In een aantekenschriftje van eind 1892 - begin 1893 (op de inhoud daarvan kom ik nog terug) staat onder meer een brief in klad, gedateerd 18 april 1893, van Coers aan zijn ouders: "Lieve Ouders! Hartelijk dank voor de gelukwensen op mijn geboortedag en met het welslagen van het Candidaatexamen en dank voor het maandgeld. Nu wrijf ik mijne handen, bij het denken aan 't geluk, dat U mocht bezorgd worden. Ik heb de mooiste voornemens: flink te studeeren, goed mijn best te doen om mij wetenschappelijk te vormen. (...) Ik wil trachten in 2 jaar dokter te zijn."⁷ Deze brave toon strookt op geen enkele wijze met die van het eerder aangehaalde afscheid van

zijn professoren, tenzij we Coers ervan verdenken tegenover zijn ouders mooi weer te hebben gespeeld om zijn maandgeld veilig te stellen.

In het corps maakte Coers in ieder geval kennis met de gangbare studentenzangcultuur. Hier zou een aanknopingspunt kunnen liggen voor zijn latere obsessie met het Nederlandse lied. Een groot deel van de negentiende eeuw was het Nederlandse muziekleven, zoals bekend, sterk georiënteerd op Duitsland.⁸ In het studentenmilieu was dat niet anders. De meest verspreide studentenzangbundel in de tweede helft van de eeuw was het *Vademecum voor den student*. De eerste druk was van 1862 en er zouden er nog vele volgen.⁹ Van de 168 liederen was liefst 54 procent Duits, 18 procent Frans en slechts 15 procent Nederlands. Van de Nederlandstalige teksten was bovendien nog een aantal uit het Duits vertaald. Nu moet men oppassen met zangbundels, want de inhoudsopgave is niet per definitie een afspiegeling van wat er in werkelijkheid ook werd gezongen. Er is echter een aantal liederen dat we steeds weer tegenkomen. Daarbij horen in ieder geval de bekende Latijnse studentenliederen 'Io Vivat' en 'Gaudeamus Igitur', het zogenaamde 'Nederlandsch Volkslied' ('Wien Neêrlands Bloed') van Tollens en Wilms en de Duitse drinkliederen 'Crambambuli' en 'ça ça geschmauset'. Vooral 'Crambambuli', uit de koker van ene Crescentius Coromandel, leidt, in het Duits of in Nederlandse vertaling, een taai leven. We komen het lied al tegen bij Klikspaan¹⁰ en het staat nu nog in de meest recente uitgave (1990) van het *Utrechtsch Studenten-Liederboek*.

Nu bestaat er echter ook een bundeling van *Utrechtsche Studenten-Lieder* van ca. 1890.¹¹ Hierin vinden we uitsluitend Nederlandstalige liederen. Van de achttien liederen hebben er slechts vijf een buitenlandse melodie. Acht dienen gezongen te worden op de melodie van een bekend Nederlands lied, zoals 'Wij leven vrij', 'Vlaggelied', 'Piet Hein' en dergelijke vaderlandslievende liederen. De overige vijf zijn oorspronkelijk, alle door verschillende tekstschrijvers speciaal gedicht voor het Utrechtse Corps en zijn gezelschappen en op muziek gezet door M.W. Petri. Martinus Wilhelm Petri (1853-1924), leerling en protégé van de vooraanstaande musicus, componist en dirigent Richard Hol, was onder meer dirigent van de studentenzangvereniging *Nunc Cantus Resonet*. Hij componeerde naast het 'Corpslied' ook afdelingsliederen als het 'Tooneellied', het 'Nunc Cantus Resonet-lied' en het 'Olympia-lied'. Bovendien was hij de componist van enkele door Cantus uitgevoerde operettes: 'Op den maanbol' en 'De Sinaasappelen van Luzara'.

Volgens Bannier, een van de geschiedschrijvers van het Utrechtse studentenleven, was Petri degene "die den weg bereid heeft voor Coers en het eerst de schoonheid van onze eigen vaderlandsche zangen aan de Utrechtsche studenten heeft getoond."¹² Er was dus, zo moeten we concluderen, in het Utrechtse Studenten Corps al een verschuiving gaande ten gunste van het Nederlandse lied vóór het optreden van Frits Coers. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hier via mensen als Petri en Hol een relatie bestond met het streven van het *Nederlandsch Zangersverbond*, de nationale organisatie van mannenzangverenigingen, om vooral toch in het Nederlands te zingen.

Groot-Nederland

In de jaren 1896-'97 liet Coers vijf losse afleveringen *Studentenliederen* verschijnen: naast het 'Wilhelmus', 'Wien Neêrlands Bloed' en andere vaderlandse liederen gaf hij, uitgezonderd de Latijnse studentenzangen 'Io Vivat', 'Gaudeamus Igitur' en 'A. A. A. Valetè Studia', uitsluitend Nederlandstalige corps-, drink- en roelieder en uit. Het idee om deze liederen uit te geven lijkt Coers te hebben gekregen tijdens zijn bezoek aan de feesten ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het Gentse studentengenootschap "t Zal wel gaan" in 1895. Uit zijn verslag in de *Vox Studiosorum* blijkt, dat hij toen al goed bekend was in het Gentse.¹³ Er werd uitbundig feest gevierd, gedronken en gezongen tot in de late uurtjes. Coers vroeg zich af waarom er in het Noorden toch zo weinig waardering was voor de rijke Nederlandse liederenschat, waarbij hij wees op het "trotsch monument" van het door het Vlaamse Willemsfonds uitgegeven *Nederlandsch Liederboek*.¹⁴ In het Noorden was men nog steeds de dwaze mening toegedaan, dat men in de eigen taal niet zou kunnen zingen. "Kunnen wij, studenten, dat bespottelijk vooroordeel niet helpen vernielen?" Kort daarop werd door het bestuur van de Utrechtse Studentenafdeling van het Willemsfonds een circulaire uitgegeven waarin werd gevraagd om ruimere aandacht voor liederen van eigen bodem in de Nederlandse concertzalen.¹⁵

In 1894 al had Coers een Utrechtse Studentenafdeling van het Vlaamse *Willemsfonds* opgericht.¹⁶ Het Willemsfonds, dat zijn naam ontleende aan de filoloog en literator Jan Frans Willems, 'de vader van de Vlaamse Beweging', was in 1851 tot stand gebracht ter versterking van de positie van de Nederlandse taal en daarmee van het Vlaamse bevolkingsdeel binnen het Belgische staatsverband.¹⁷ Het Willemsfonds rekende vanaf het begin de verbetering van de volkszang tot de belangrijkste middelen ten dienste van zijn streven en had daartoe in 1871 een *Comiteit ter Bevordering van den Nederlandschen Zang* in het leven geroepen met in het bestuur van Nederlandse zijde onder meer Richard Hol. Hier kan dus sprake zijn van een inspiratiebron, mogelijk via Petri, die later ook heel wat van de door Coers verzamelde liederen van pianobegeleiding voorzag. Voor zover na te gaan heeft Coers in dit comité echter nooit een actieve rol gespeeld. Hij had van 1897 tot 1901 slechts een abonnement op de door het comité uitgegeven zangstukken.¹⁸

Al of niet geïnspireerd door het Willemsfonds, het is duidelijk dat Frits Coers' liedpropaganda niet los kan worden gezien van zijn Vlaamse connecties en zijn Groot-Nederlandse gezindheid. Het was ook de Gentse hoogleraar Paul Fredericq, een van de mentoren van "t Zal wel gaan" en al jaren actief als volksliedpropagandist, die de voorrede voor het *Studenten-liederboek* leverde. Hij omschreef daarin de Groot-Nederlandse gedachte als volgt: "De edelste geesten hebben onder ons het klaar besef gekregen van de eenheid van onzen Nederlandschen stam, het sterk geloof in het bestaan van een geestelijk Groot-Nederland boven de koninkrijken, republieken, koloniën en verdere staatkundige indeelingen, die al de Nederlandsche taalbroeders over den aardbodem stoffelijk omvatten." En vervolgens: "Wellicht is het machtigste middel tot

toenadering en verbroedering *het lied*, dat nationaal gemeengoed van allen, wier moedertaal het Nederlandsch is.¹⁹

Coers' streven spitte zich toe op het zingen van wat hij noemde 'volksliederen'. Veel van wat er in den lande werd gezongen behoorde formeel wel tot de Nederlandse taal, maar was volgens Coers geënt op buitenlandse liederen. "De natuur geeft ieder volk zijn taal, zijn Lied d.i. 't Volkslied en beide vormen één geheel, beide behooren bij elkaar zooals man en vrouw; men *mág*, men *kán* ze niet scheiden, 't is de harmonie verbreken, 't is de natuur beleedigen. (...) Onze taal is achteruitgegaan, verarmd door onze belachelijke vereering vooral voor Frankrijk, toen die klungelige aanbidding ontaardde in Fransch-dolheid."²⁰ Waarom toch te buigen voor andere volkeren, zo vervolgde Coers, zich te vernederen tot laffe naäperij, terwijl we andere volken kunnen dwingen óns te volgen zoals toen we aan het hoofd stonden der beschaving in alle richtingen en vakken? "Wij met ons heerlijk Nederlandsch geluid, dat zingt en schildert en uitbeeldt zóó lieflijk in die vele zoete klankjes, zoo kleurenrijk en tastbaar, zoo volmaakt, dat ons woord uitdrukking kan geven aan elke gemoedsbeweging ..."²¹

Onder volk verstond Coers een collectief, dat zich door zijn eigenheid onderscheidde van andere volken. "Wanneer we spreken of schrijven over een 'volk' bedoelen we ermee niet zoozeer de hoeveelheid individuen, die te zamen een volk als menigte vormen, als wel het geheel van die individuen, die streng apart onderscheiden van andere hoeveelheden éénzelfden karaktertrek, éénzelfden nationale trek gemeen hebben."²² Het ging daarbij echter niet om een inerte massa, maar om "een geestelijk wezen, metaphysisch, bevrijd van de bruske aanraking der materie, een gemeenschap met den aard en den wil van het individu."²³ In die zin was het volk een persoonlijkheid, gevormd en bezielde door de natuur.

Zijn opvatting over de betekenis van de taal ontleende Coers ongetwijfeld aan onze zuiderburen: 'de taal is gans het volk' ofwel in zijn eigen woorden: "De taal [is] de meest dadelijke verwoording der inwendige roerselen in de gemoederen des volks", en toegespitst op de gezongen taal: "'t hebben van een *eigen* Lied is één der hoofdfactoren van 'n *eigen* nationaliteit." De natuurkracht van het lied was in staat het volk zijn zelfbewustzijn terug te geven, want het eigen lied weerspiegelde het werkelijke leven, "felle hartstocht, 'n weg banend uit de nu nog meest zoo slaperige, lauwe, flauwe suffende massa." Coers wilde het Nederlandse volk de plaats weer in laten nemen, die het in de rij der volkeren 'behoorde' in te nemen, en, de woorden van Tachtiger Lodewijk van Deysel aanhalend: "we willen Neerland hoog opstooten midden in de vaart der volken."²⁴

Al deze citaten staan afgedrukt in de voorrede van het *Liederboek van Groot-Nederland* uit 1897, dat het begin moest vormen van de regeneratie van het Nederlandse volk. In 1896 was Coers begonnen met de uitgave van het *Studenten-liederboek* in vijf losse afleveringen. In 1897 bundelde hij deze samen en doopte het geheel om in *Liederboek van Groot-Nederland, Eerste Boek*. Nog hetzelfde jaar verscheen een *Tweede Boek* en nummer drie en vier volgden in 1900 en 1902.²⁵ In 1900 startte Coers ook met een heruitgave van de eerste twee boeken: men kon de gelukkige bezitter worden van uiteindelijk alle vier de

boeken in 30 losse afleveringen. In 1910 nam de inmiddels door Coers opgerichte Vereeniging "Het Nederlandsche Lied" het besluit tot de uitgave van een nieuwe reeks *Liederen van Groot-Nederland*, die in maandelijks afleveringen aan de leden werd toegezonden. Tussen 1912 en 1936 verschenen 292 afleveringen *Liederen van Groot-Nederland*, bijeengebracht door Frits Coers.²⁶ De inhoud bestond uit een bonte verzameling chronologisch en thematisch zeer uiteenlopende Nederlandstalige liederen: van middeleeuwse kerstliederen via het geuzenlied en gezangen uit zeventiende- en achttiende-eeuwse liedboekjes tot negentiende-eeuws vaderlandslievend repertoire.

Coers' liederen werden overigens niet door iedereen even enthousiast ontvangen, met name niet door sommige 'muffe wetenschappers'. De Gentse musicoloog Florimond van Duyse²⁷, die op het punt stond zijn standaardwerk over *Het Oude Nederlandsche Lied* te publiceren, verweet Coers diens volslagen onkritische benadering van de bronnen. De volledige onderschikking aan de actuele bruikbaarheid had geleid tot een historisch onjuiste interpretatie van toon- en maatsort en een anachronistische pianobegeleiding. Hiermee maakte Coers zich, aldus Van Duyse, geheel ongeloofwaardig, omdat hij toch nadrukkelijk verkondigde dat het ging om 'de ziel van het lied', 'het oorspronkelijke karakter'.²⁸ J.H. Scheltema liet zich in dezelfde bewoordingen uit over Coers' behandeling van de liedteksten.²⁹ Coers kon zich vreselijk opwinden over dergelijke 'kleinzieligheden' in het *Weekblad voor Muziek* onder hoofdredactie van 'de grote leuter Hugo Nolthenius'.³⁰ Een positieve bespreking door Henri Viotta in *De Gids* werd door Coers en de zijnen echter prompt opgevat als 'belangrijk feit van erkenning door den aanzienlijken burgerstand'.³¹

Coers' Groot-Nederlandse activiteiten bereikten een hoogtepunt in 1904 met de oprichting van zowel een burger- als een studentenafdeling van het *Algemeen Nederlandsch Verbond* in Utrecht.³² De hoofdbestuurleden van het in 1898 tot stand gekomen Algemeen Nederlandsch Verbond³³ waren hem echter lang niet radicaal genoeg. "Zelfs onze leiders begrijpen o zoo weinig van het kunnen en vermogen mijner Beweging. In plaats dat Dr. Kiewiet de Jonge, prof. Kern [bestuurleden van het ANV, jv] afgeschrikt zijn van eigen meeningetjes en overtuigd worden uit het nog altijd zeer klein ledental van het Algemeen Nederlandsch Verbond dat er wat hapert in hun gedachtengang – is deze er wel? – temen zij voort, trots mijne woorden. Waarom gaan Dr. Kiewiet de Jonge, prof. H. Kern enz. niet in hollen huizen, zich voedende – bedekt met kemelshaar – van de wortelen des velds. (...) Wat al groote gevolgen heeft mijn Streven o.a.: een nationale Toonkunst, bloeiende uit den bodem van vroegere vaderlandsche zangen; een verfijning van het volksgevoel, dat zijn smaak zou verheffen van de straatdeunen naar het waarachtige volkslied, uiting van een gezonde volksziel; versterking van het nationaliteitsgevoel, *niet* tot kleingeestig chauvinisme, maar tot een krachtig volksbestaan, in staat zijn arbeid te vervullen naast andere natiën in de ontwikkeling der wereldbeschaving, vooral gelegen in gemeenschappelijkheid van taal, geworteld in gemeenschappelijken aanleg, gevoel en ... Lied. En de leiders doen niets."³⁴

Coers' oordeel over het ANV werd sterk beïnvloed door de 'achterbakse tegenwerking' die hij ondervond bij zijn particuliere streven voor het lied. Zo verleende het ANV naar de zin van Coers veel te weinig medewerking aan uitvoeringen door Coers' Liederkwartet, omdat het de kosten te hoog vond.³⁵ Het lijkt erop dat Coers via zijn Groot-Nederlandse contacten het Nederlandse lied ontdekte, maar dat zijn liedpropaganda vervolgens in toenemende mate de intensiteit van zijn Groot-Nederlandse activisme is gaan bepalen. Men kan dit ook opmaken uit zijn lidmaatschap van de *Dietsche Bond*, een radicale afsplitsing van het ANV, en zijn redacteurschap van het blad *Dietsche Stemmen*.³⁶ Over andere organisaties in de Groot-Nederlandse sfeer schreef Coers aan zijn uitgever Van Dishoeck: "Ik zwets dus niet als ik zeg: Algemeen Nederlandsch Verbond, Zuid-Afrikaansche Vereeniging, Oost & West, Willemsfonds zijn impotent. Alles moet door ons zelf gedaan worden."³⁷ Telkens zien we Coers zich inzetten voor de algemene Groot-Nederlandse zaak, maar wanneer hij vervolgens naar zijn zin te weinig medewerking krijgt voor zijn liedpropaganda, haakt hij af.

De Vereeniging "Het Nederlandsche Lied"

Intussen wist Coers in korte tijd velen door intensieve bewerking voor zich te winnen, eerst binnen het Utrechtse studentencorps en al spoedig ook daarbuiten. Coers had de gewoonte tijdens de groentijd de aankomende studenten aan te schieten om hen met zijn redenaarstalent te overdonderen en te overtuigen van het immense belang van zijn streven. Menig timide noviet liet zich, aldus overrompeld, voor Coers' karretje spannen. Zo niet de in 1899 als medicijnenstudent in Utrecht ingeschreven latere kunsthistoricus Gerard Brom, die als eerstejaars regelmatig bij Coers op bezoek kwam, maar aarzelde voor hem te 'schrijven', zoals dat werd genoemd. Coers werd daarom op een keer zo woest, dat hij een kop en schotel op de arme Brom kapot sloeg.³⁸ Gerard Brom was overigens wel enige tijd lid van *Coers' Liederkoor*³⁹, dat voor een belangrijk deel bestond uit niet-studenten van een Utrechtse zangvereniging.

Naast een uitgebreide publiciteitscampagne in de pers voor zijn *Liederboeken van Groot-Nederland* organiseerde Coers ook liederavonden, waarop het door hem verzamelde repertoire ten gehore werd gebracht. Onder de vaste medewerkers was de destijds populaire bariton Jos. M. Orelia (1854-1926). Na een proefuitvoering met een dameskoor te Utrecht in 1897⁴⁰ maakte Orelia in de jaren daarna diverse tournees door het land met Coers' liederen. In 1899 werd voor het eerst ook Gent aangedaan. Vanaf 1901 werden vele liederavonden verzorgd door het inmiddels opgerichte Coers' Liederkoor onder leiding van P.J. Jos. Vranken en later van Cornelis A. Galesloot. De uitvoeringen werden steeds aanbevolen door het Willemsfonds, het Algemeen Nederlandsch Verbond, de Vereeniging "Oost en West" en de Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Vereeniging.

Op het karakter en het verloop van deze liederavonden wil ik hier niet verder ingaan. Alleen constateer ik uit de talrijke programmaboekjes die bewaard zijn

gebleven⁴¹, dat hetgeen geboden werd een combinatie was van studentenliederen, negentiende-eeuwse vaderlandse liederen en, en dat was nieuw, liederen zowel uit de recente Vlaamse volksliedverzamelings als uit de historische Nederlandse zangbundels van de zestiende tot de achttiende eeuw. Hieruit blijkt overigens dat Coers een ruime volkslieddefinitie hanteerde. Coers' liederboeken en propaganda-avonden genoten grote belangstelling, zoals valt op te maken uit de in elke volgende publikatie trots aangehaalde, juichende recensies. De functie van het Liederkoor werd in de loop van de tijd overgenomen door het Coers' Liederkwartet, onder leiding van Jac. Ph. Caro, en de Studenten Zangvereniging Coers' Lied, die in 1910 door Coers zelf werd gevormd uit daarvoor speciaal gestrikte eerstejaarsstudenten en die in 1915 officieel werd toegelaten als corpsgezelschap. De Studenten Zangvereniging Coers' Lied is tot op de dag van vandaag actief als corpsgezelschap. In 1986 bracht zij de financiën bijeen voor de restauratie van het geschilderde portret, ofwel 'de wederoplapping van het conterfeitsel', van Frits Coers. De Zangvereniging Coers' Lied heeft nog steeds een aantal liederen uit de begintijd op het repertoire, al heeft de Groot-Nederlandse gedachte dan plaats moeten maken voor "het op speelse wijze zuiver houden van de Nederlandse taal."⁴²

Om een vastere basis te geven aan zijn activiteiten richtte Coers op 3 juli 1904, met medewerking van de Utrechtse jurist prof. mr. J.C. Naber de Vereniging "Het Nederlandsche Lied" op. Aanvankelijk lijkt Coers vooral pogingen te hebben ondernomen om toegang te krijgen tot de Nederlandse artistieke elite. Graag haalde hij Van Deysse's 'vaart der volken' aan. Met Jan Toorop, die verschillende omslagen voor zijn lieduitgaven verzorgde, had hij ook persoonlijk contact. Aan Gerard Brom schreef Coers later: "Ik bezat vele vele schoone gegevens, waarvan ettelijke uit Toorops mond, over Toorops symbolieke teekeningen. Ik schreef ze in een schrift met zwaren zwarten band."⁴³ Uit de fragmentarisch bewaard gebleven correspondentie blijkt dat Coers met name aansluiting zocht bij de generatie van '90, c.q. de kring rond het tijdschrift *De Kroniek*. In een brief aan Frans Coenen schreef hij: "André Jolles is mijn Vriend en krachtig Strijder geworden om mooie idealen te verwerkelijken. Ik ben rijk en trotsch op zulk een Vriend."⁴⁴

De componist Alphons Diepenbrock, voormalig redacteur van *De Kroniek*, schreef op 8 januari 1904 aan een vriend: "Hier ben ik eergisteren blijven steken toen ik visite kreeg van Coers en Naber, Prof. uit Utrecht, die mij kwamen vragen of ik met hun en Prof. J. te Winkel een Vereniging wilde oprichten voor de verspreiding van Coers' liederenboek. Ik heb daar natuurlijk voor bedankt, maar achteraf bedacht dat het toch misschien beter is zoals Naber mij voorstelde een jaar het eens te probeeren. (...) Ik heb aan Naber, nà eerst bedankt te hebben omdat ik met Coers niet over weg kan, geschreven dat hij trachten moest C. wat te matigen in zijn publicaties."⁴⁵ Hiermee tekende Diepenbrock, die uiteindelijk niet tot de oprichters behoorde, de ambivalente houding van een deel der sympathisanten: men stond achter Coers' ideaal, maar men had grote moeite met diens persoon.

In het bestuur van de Vereeniging domineerden uiteindelijk geen vertegenwoordigers van de artistieke, maar van de universitaire elite en van de aristocratie. Het eerste bestuur bestond naast Coers en de genoemde prof. Naber uit de Amsterdamse taalkundige en literatuurhistoricus prof. dr. Jan te Winkel (voorzitter), bekend om zijn Groot-Nederlandse sympathieën en vooraanstaand lid van het ANV, de Utrechtse filosoof prof. dr. jhr. B.H.C.K. van der Wijck (ondervoorzitter), mr. J. Hamburger (penningmeester), de Leidse taalkundige en eerste voorzitter van het ANV prof. dr. H. Kern, de oud-gezant van de Zuid-Afrikaanse Republiek dr. W.J. Leyds, jhr. H. de Brauw, mr. H.B. Ver Loren van Themaat, de musicus Wouter Hutschenruyter W. Jzn. en mej. Cateau Esser, directrice van de Vereeniging tot Beoefening van Vocale en Dramatische Kunst te Amsterdam.

De reeds in 1914 met het predikaat 'Koninklijke' gekroonde Vereeniging "Het Nederlandsche Lied" stelde zich ten doel "de beoefening van het Nederlandsche Lied te bevorderen, het te verspreiden, in ruimen kring bemind te maken, ook onder het volk ingang te doen vinden." Later werd daar nog aan toegevoegd: "het zoo volledig mogelijk verzamelen van Nederlandsche volksliederen, waardoor voor altijd onomstootelijk bewezen wordt, dat Nederland een eigen lied bezit." Het verzamelde materiaal diende in ruime kring bekend te worden gemaakt om "smaakbedervende liederen en vooroordeelen omtrent het Lied te bestrijden." Samengevat: "Onze volksliederen – de uiting van het volksleven der Nederlandsche natie in het verleden en in het heden, schoon in hunne echtheid en juist daardoor de zuivere spiegel van volksliefde, volksleed, moed, geloof, en vaderlandsliefde – zijn waard, luide gezongen te worden en te klinken door het gansche land, om den ouden moed te herwekken, het oude karakter te doen herleven, de volksziel bij de herkenning van eigen schoonheid en waarde te doen ontwaken."⁴⁶

Coers wond er in het geheel geen doekjes om waartoe de vereniging wat hem betrof in de praktijk moest dienen: met alle middelen zorgen voor een financiële basis en verder niet zeuren. In de bestuursvergadering van 27 december 1915 werd het voorstel om de esthetische begeleidingscommissie af te schaffen aangenomen. In de notulen lezen we: "De Heer Coers constateert met genoegen dat hij zich nu als volstrekt en geheel en al vrij mag beschouwen. Plechtig verklaart hij nu afstand te doen van zijn ambt als baker of kindermeid over H.H. Bestuursleden, door hem vroeger reeds in dit verband met een gynaecologischen term nader gekwalificeerd."⁴⁷ De notulen van 3 januari 1917: "Het zal den heer C[oers] zeer verheugen als het Bestuur handelt, b.v. door leden en geld te winnen en regeeringssubsidie te verkrijgen. (...) Hij wenscht echter niet gehinderd of opgehouden te worden, of zich bloot te stellen aan het *niet of verward* handelen van het Bestuur." 9 Augustus 1917: Coers betoogt geen willoos voorwerp te willen zijn. "Hoe of de Heeren nu oordeelen over theoretische kwesties is hem volstrekt onverschillig. Men streve naar subsidie." Van openlijke oppositie tegen Coers is in de notulen weinig te merken. Wel schreef bestuurslid mr. G. Meijer op 27 juli 1916 aan secretaris Tenhaeff, "dat de heer Coers slechts zelden en dan nog voor zeer korten tijd tot tevredenheid is te brengen over zijn

medebestuurders - immers in zijn geest slechts bedoeld als de uitvoerders van zijn superieuren wil.”⁴⁸

Koor van de Koninklijke Vereeniging “Het Nederlandsche Lied” en van de Utrechtse Studenten-Zangvereeniging Coers’ Lied. Openlucht-uitvoering in het Gemeentepark te Driebergen op 22 juni 1918. Collectie P.J. Meertens-Instituut.

Hoe Coers dacht over medebestuurders die zich niet voldoende inspanden, blijkt uit zijn aantekening op één van de vele kaartjes van verhindering van de muziekpedagoge Marie Berdenis van Berlekom. Toen zij weer eens liet weten niet ter vergadering te kunnen verschijnen noteerde Coers op de afzegging: “Lullebroek.”⁴⁹ Tijdens de algemene ledenvergadering van september 1918 werd geageerd tegen de voorgestelde statutenwijziging om letterlijk “de bevordering van Coers’ Liederbeweging” op te nemen en tegen “de pausenrol voor den Heer Coers” in de vereniging. “De Heer Coers zegt dat omschrijving van zijn streven een heele roman vordert. Echter streeft hij geenszins naar een pausenrol, hij wenscht evenmin zelf onder curatele te staan, als anderen onder curatele te stellen. Hij wenscht volstrekt vrij te zijn.” Medebestuurder en Diets activist A.J. van Vessem sprong Coers bij: ‘het begrip Coers’ Liederbeweging is even zakelijk als de Bunsenbrander of de Dieselmotor’.⁵⁰

Vanaf 1918 kwam het tot een inniger samenwerking tussen de Vereeniging “Het Nederlandsche Lied” en de Studenten-Zangvereeniging Coers’ Lied. Met name op het gebied van de propaganda zouden de studenten meer worden ingeschakeld. In een nota ten behoeve van een gereorganiseerde propaganda-

commissie schreef Coers: "Wat de Propaganda-Commissie moet doen? Niet gaan naar onderwijzers, muzikmensen, volkszang, die zelf snakken naar geld! Niet gaan naar rijke, maar vrekkige, platte Nederlanders. Maar belangstelling hebben, inspanning, bezieling, ja bezieling vooral en in die *heilige* bezieling voor een heilige taak opsporen de schenkers van groote giften. (...) Geld moeten we hebben: alleen en uitsluitend geld! Iedere andere handeling is uit den boeze."⁵¹

'Een in lompen gehulde Mussolini'

In de relatie tussen Coers en de vereniging namen de financiën een centrale plaats in. Officieel was die relatie vanaf 1912 als volgt geregeld. Er was een notariële overeenkomst, waarin de vereniging zich garant stelde voor de betaling van de abonnementen van haar leden en nog zestig extra exemplaren van de door Coers zes maal per jaar uit te geven bundels *Liederen van Groot-Nederland*.⁵² De te behalen winsten waren verder voor de verzamelaar.⁵³ Het is mij niet bekend hoe lucratief dat voor Coers was, maar gezien de boze brieven van drukkerijen over achterstallige kredieten zal het geen vetpot geweest zijn. Coers' basisinkomen bestond naar verluidt overigens uit een jaarlijkse toelage van duizend gulden, hem verstrekt door een oom zolang hij student was.⁵⁴

Tallos zijn de voorbeelden van Coers' problemen met geld, zijn 'ploertendoder'. Ik wil één geval aanhalen, dat om verschillende redenen interessant is. In 1918 speelde een conflict tussen Coers en het bestuurslid mr. H.B. Ver Loren van Themaat. De laatste had een bedrag van meer dan tienduizend gulden in de vereniging gestoken. Ver Loren beschouwde het als een lening, maar Coers wenste het als een schenking te interpreteren. Toen puntje bij paaltje kwam moest secretaris Tenhaeff aan Ver Loren laten weten: "Van Coers' vermogen is alleen executeerbaar: zijn Lauwerkransen en een paar stoelen en kasten."⁵⁵ De zaak werd min of meer geschikt doordat Coers zijn kostbare bibliotheek aan Ver Loren in pand gaf. Later is die collectie geveild.⁵⁶ Dit is mede daarom van belang, omdat Coers in 1912 met een schenking van het Utrechtse Corps de bibliotheek van de zojuist overleden Florimond van Duyse had verworven. Van Duyse zal zich ongetwijfeld tweemaal in zijn graf hebben omgedraaid nu uitgerekend Frits Coers, wiens uitgavebeleid hij zo sterk had bekritiseerd, zijn kostelijke verzameling ter continuering van dat beleid misbruikte.

Het is duidelijk, dat Coers' financiële situatie er in de loop van de tijd niet rooskleuriger op werd. Van de vereniging had hij steeds minder te verwachten. Het ledental liep van zo'n 350 in 1912 gestadig terug tot ca. 150 in 1930, terwijl de drukkosten steeds verder opliepen. In al die jaren van activisme was de belangstelling voor het Nederlandse lied misschien gegroeid, maar van een toegenomen volksbewustzijn was weinig te merken. Steeds meer sloegen geestdrift en hartstocht neer in nevel en beneveling. Omstreeks 1930 schreef Tenhaeff aan Gerard Brom: "Amice, Veel groeten van Coers. Hij heeft me opgedragen je te schrijven. Ach, je begrijpt het wel. Veel gescheld en veel geklaag. De weinige getrouwen moeten bijspringen. (...) 'k Zoek hem alle 14 dagen op. ...'n Bezoeking dikwijls." Coers verrichtte zijn werk "armoediglijk levend (jawel niettegen-

staande de overdadige borreltjes), daar de steeds toenemende *kosten van druk* vooral zijn uitgave veel minder productief doet zijn. Als je Coers opzoekt, zoo maar eens, vind je een 'in lompen gehulde' Mussolini, die vloekt over zijn machteloosheid en tegenspoed."⁵⁷

F.R. Coers Frzn op latere leeftijd. Collectie P.J. Meertens-Instituut.

Hoe vreselijk Coers op het einde van zijn leven tekeer kon gaan, niet alleen in besloten kring maar ook in het openbaar, toont een passage uit de rede die hij in 1933 diverse malen hield. Coers heeft hier het terrein van het Nederlandse lied geheel verlaten en geeft zijn visie op de sociale, economische en politieke situatie. In zijn ogen is alles mis en hij vraagt zich af waar toch die roemruchte

Nederlandse ondernemingsgeest is gebleven. Coers, nooit verlegen om een adjectief, roept uit: "Er zijn geen Koningen van den Handel meer; zij zijn verstikt in miezelende, bureauartige gapmanniakkende megocianten, die allen te groot leven. Dom-ganzige, ganzegattige, kwijlbabbende, défaitistische pissebedden, al of niet in travestie, (teere maagdekens van méér dan 50 jaren, ook al of niet in travestie) scheppen in hun volkenbonds-vredesgevreet-adoratie d. i. in hun bête-zielige Frankrijk-dolheid, Nederlands ziekelijk-sentimenteele, décadente, verrotte atmosfeer, de in onze maatschappij geschapen ruïneerende onevenwichtigheid. Valsche 'philantropische'-zwijnerij, egoïstische 'liefdadigheid', die – in plaats van nood weg te nemen of te lenigen – huichelend onrecht camoufleert, baart bedriegers, vervalschers, zwendel, speculeeren, gokken, gap-manie. Deze immoreele karakterloosheid baart morele crisis, religieuze crisis, economische, sociale en politieke crisis, inzinking, verworping, ontarding."⁵⁸ In het tijdsbeeld past na deze tirade de roep om een sterke man, en inderdaad, Coers sluit zijn toespraak af met de woorden: "Die sterke man zij Dr. H. Colijn"!

Het behoeft geen groot voorstellingsvermogen om hier de teleurgestelde idealist te horen, wiens rol langzaam uitgespeeld raakte. Zijn laatste offensief dateerde van het begin van de jaren twintig, toen hij nog mensen als Lodewijk van Deyssel zo ver kreeg het voorzitterschap van de vereniging op zich te nemen. Ook wist hij Gerard Brom over te halen zitting te nemen in het bestuur.⁵⁹ Tot dan toe had Coers nagenoeg *carte blanche* wat betreft de keuze van zijn liederen en zijn uitgavebeleid, maar met het vorderen van de carrière en het toenemen van het wetenschappelijke gezag van bestuursleden als de letterkundige C.G.N. de Vooyoys en de geschiedkundige N.B. Tenhaeff en het toetreden tot het bestuur van iemand als de literatuurhistoricus P.J. Meertens, groeide ook een tegenwicht. Dat resulteerde aan het einde van de jaren twintig onder andere in de start van een reeks afzonderlijke, meer wetenschappelijk verantwoorde uitgaven, waarbij het lopende-bandwerk van Coers schril afstak.⁶⁰

De 'stille' Coers

Toch is de vraag naar Coers' drijfveren nog niet voldoende beantwoord. Wanneer we uitgaan van een zuiver idealisme, moeten we constateren, dat zowel de Vereniging "Het Nederlandsche Lied" als de Groot-Nederlandse organisaties waarin hij participeerde door hem als middel werden beschouwd. Zijn idealisme kwam daar misschien tot ontplooiing en kreeg er vorm, maar de diepere oorzaken ervan moeten we elders zoeken. De doelstelling van de vereniging vormde een rationalisatie van Coers' denkbeelden. Van zijn Groot-Nederlandse gezindheid vinden we behalve enkele intentieverklaringen eigenlijk weinig terug. Toch lijkt het heel waarschijnlijk dat hij in zijn contacten met Vlaanderen kennis maakte met het object waar zijn idealisme zich aan hechtte, het Nederlandse lied. Coers' luidruchtige kant hebben we inmiddels voldoende leren kennen, maar hoe zit het met zijn 'stille' kant? Het aantekenschriftje van Coers, dat ik in het archief van het Corpسمuseum vond, bevat een aantal persoonlijke en aforistische ontboezemingen in Tachtigersproza, enkele kladbrieven aan fami-

lieden en aantekeningen over de afwikkeling van problemen rond de nalatenschap van zijn kort daarvoor overleden grootmoeder.

Uit de inhoud van het schriftje leren we Frits Coers kennen als een serieuze student, die goed op zijn jongere broer Gilles past, regelmatig correspondeert met zijn eveneens in Nederland verblijvende nichtjes Ietje en Charline ('Cha'), *quatre-mains* speelt met een vriendin Otta en sinds kort ook met een jongedame – "Lena Francis, een aardig zwart kopje" – op wie hij mogelijk verliefd is. Van sporten komt de laatste tijd niet veel vanwege de drukke studie.⁶¹ Hij breekt zich het hoofd over vraagstukken van godsdienst en onverdraagzaamheid en hij waagt zich ook op het literaire pad. In een kerstvertelling – het is dan 27 december – schetst hij het beeld van dansende kinderen onder de kerstboom, en dan: "En hij zag het, het hoofd voorover gebogen, een kerstlied fluitende liep hij eenzaam voorbij, gedochten, telkens opdoemende tevergeefs verdrijvende. Een somberheid teekende 't doffe oog. En hij gevoelde zich verlaten, alleen, altijd alleen."

Frits heeft het moeilijk. Dat blijkt uit meer stukken in zijn schrift, waarin wordt gerefereerd aan moeders – nooit vaders! – en aan een idyllisch gezinsleven. Ongetwijfeld miste Coers het familieleven, verstoord door het vertrek op jonge leeftijd naar Nederland. De gevoelens van gemis zullen nog zijn versterkt door het recente overlijden van zijn grootmoeder bij wie hij inwoonde. Miste Frits misschien ook Indië, zijn land van herkomst? In latere levensschetsen duiken regelmatig de warme tropennachten op met de onvermijdelijke roep van de tokeh, maar Coers zelf gaf aan zijn herinnering een heel andere draai: "Niet 't schoone Insulinde, (...), doch haar, haar, Caroline, (...), geldt de wilde en betooverende, worstelende fantazie." Caroline was na het vroege overlijden van Christina en Dorothea zijn enig overgebleven zusje, achtergebleven in Indië. Een spreekbeurt van jaren later toont dat, in ieder geval in de jaren '20, Indië in Coers' beeld van Groot-Nederland veel prominenter aanwezig was dan bijvoorbeeld Vlaanderen.⁶²

Tenhaeff, die van 1915 tot 1920 'eerste schrijver' van de Koninklijke Vereniging "Het Nederlandsche Lied" was en zichzelf beschouwde als de "mandataris" van Coers' vroegere paladijnen⁶³, meende dat diens fascinatie voor de Groot-Nederlandse gedachte en het Nederlandse lied voortkwam, niet uit afkeer van Duitse studentenliederen noch uit contacten met Vlaamse studenten, maar "uit de diepte van z'n eigen leven."⁶⁴ Het Indische jongetje had zich, aldus Tenhaeff, aan de hand van verhalen uit de vaderlandse geschiedenis een ideaalbeeld gevormd van Holland, dat bij aankomst in het geheel niet bleek te kloppen. Hij vond hier geen ferme jongens of stoere knapen, maar rijst met suiker in plaats van sambal. We merken bij Coers in deze vroege periode echter weinig van Indisch heimwee, laat staan van een Indisch geïnspireerd nationalisme. In het schriftje van 1892/93 vinden we ook slechts één losse notitie met betrekking tot nationalisme in het algemeen: "Alle kosmopolitische inspiraties moeten worden tegengegaan; in nationaliteitsgevoel is kracht, in de quasi verlichtheid van internationale verbroedering lauwheid."

We vinden in het aantekenschriftje ook geen enkele verwijzing naar het corps of het kroegleven, maar wel de mededeling dat hij weer in de *Vox Studiosorum*, het Utrechts studentenweekblad, heeft geschreven. De eerste bijdrage van Coers in de *Vox*, onder de titel "Is er schoonheid", dateert van 23 februari 1893: "(...) Men steekt van wal met grootsche verwachtingen, koestert in zichzelf hooge meeningen, verbeeldt zich veel reins, veel verhevens. Doch niets gewoner dan het gewone einde. Idealen in platheden verkeerd! (...) Men droomt zich dichter en wordt hengelaar in den vuilen plas." Deze persoonlijke ontboezeming kwam de debuterende Coers in het eerstvolgende nummer van de *Vox* te staan op een verwijt van epigonisme en 'Nieuwe Gidsrigheid'.⁶⁵ Coers repliceerde daarop met de ontkenning Gorter of Van Eeden gelezen te hebben en verdedigde zich met een beroep op het dichterlijk gevoel, dat in het Noorden zo node werd gemist. "Terwijl het Zuiden met geestdrift voor eenheid van 't Nederlandsch een harden strijd strijdt, verbrokkelt het vernuft in het Noorden onze rijke moederspraak in stede van haar te verrijken met nieuwe, kenschetsende woorden."⁶⁶

Naast een aantal besprekingen van muziekkuitvoeringen en tentoonstellingen en talloze bijdragen betreffende zijn actie voor het Nederlands lied vinden we in de kolommen van de *Vox Studiosorum* in de loop der jaren nog enkele proeven van lyrisch proza. Opvallend is zijn zelfbeeld als getormenteerd profeet: "Er was eens een man, die – zeer dorstig naar een frissche waterbron – groef steenen uit de rots, want rond hem was slechts rots. (...) Een Licht-mensch wil ik zijn, die met den hoorn des overvloeds zonne-geluk uitstrooit over de menschen, als de liederenbeweging vrij maakt 't echt-menschelijke, dat weer opbloeit uit ons diep-innerlijke. (...) En veel strijd is gestreden door mij, hevige strijd, die lijden wordt in fellen pijn ..."⁶⁷

Coers beschouwde zichzelf als iemand, die na een diep-smartelijke ervaring het licht had gezien. En dat licht was uiteraard het Nederlandse lied. Men mag Coers' beeldspraak 'vrouw', 'liefje' en dergelijke dan ook interpreteren als het Nederlandse lied.⁶⁸ Ook in zijn meer propagandistische geschriften hield Coers deze beeldspraak vast: volk en volkslied "behooren bij elkaar zooals man en vrouw."⁶⁹ "De nationaliteitsvraag is een vrouwenvraag", het volk is de man, het levende lied is zijn vrouw en de "schoonheid van de Hollandsche vrouw is de kroon van onze mystieke Hollandsche natuur, vlak en effen, maar diep en ondoorgroendelijk."⁷⁰ Afgezien van de maatschappelijke aspecten van Coers' vrouwbeeld⁷¹, waarop ik hier niet verder wil ingaan, ligt de beeldspraak van het ideaal als vrouw of geliefde natuurlijk nogal voor de hand. Of aan dit beeld nog een diepere betekenis moet worden toegekend, valt moeilijk te zeggen, aangezien ons de noodzakelijke gegevens omtrent Coers' privéleven ontbreken.⁷²

Naast de stukken van Coers zelf vinden we in de *Vox Studiosorum* van kort na 1900 ook een groot aantal bijdragen ter ondersteuning van de liedpropaganda van zijn medestanders. Ik noem hier de namen van Gerard Brom, L.H. Grondijs⁷³ en Jan van Bart. Vooral de laatste toonde zich een fel verdediger van Coers' ideaal tegen de aanvallen van A. Rutgers, die in de *Vox* zijn irritatie uitsprak over de heersende 'Coers-dolheid'.⁷⁴

Uit verschillende aantekeningen in zijn schriftje weten we ook dat Coers rond de jaarwisseling van 1892-1893 Multatuli aan het lezen was. Blijkbaar had hij dat aan zijn ouders laten weten, want zijn moeder sprak daar haar ongerustheid over uit. Coers stelde haar gerust: "Lieve Ma, ik las met genoeg Uw angst bij het vernemen dat ik mij in Multatuli verdiep. Met genoeg zeg ik, omdat Uwe liefde telkens blijkt. Ik houd van mijne lieve ouders, broers en zusters, bemin 't schoone, 't goede, 't ware, dweep met de godsdienst van 't hart in welke kleur zich ook vertoonende. Wellicht zouden slechts geweldige gebeurtenissen in staat zijn mij te veranderen." Juist over de daaropvolgende periode heb ik helaas niets anders kunnen ontdekken dan het aanknopen van contacten met de Gentse studenten en de oprichting van de studentenafdeling van het Willemsfonds in 1894. Er lijkt zich in die periode een omslag in Coers' leven te hebben voorgedaan, waardoor hij zich van zijn studie afwendde en zich op de propaganda voor het Nederlandse lied stortte.

Dat wil overigens niet zeggen, dat hij in het geheel niets meer voor zijn studie voelde. Uit correspondentie met uitgever Van Dishoeck blijkt, dat Coers in 1901 nog steeds het voornemen had arts te worden, maar: "Examens heb ik niet afgelegd, zal het niet doen; eerst moet alles overwonnen worden, voordat ik dokter mag worden."⁷⁵

Slot

De geëxalteerde retoriek waarmee Frits Coers zijn actie voor het Nederlandse lied motiveerde toont een mengelmoes van romantiek, spiritualisme, natuurmystiek en dadendrang en in die zin past hij goed in het geestelijk klimaat van de jaren '90. Uit het veelvuldige gebruik van de oordelende bepalingen 'muf', 'duf', 'lam' en 'lauw' spreekt vooral een rusteloos activisme of vitalisme. Coers had ook een grote hekel aan 'schoolvosserige' opvoeders en aan droge wetenschappers. "De natuur heeft meer vermogen dan opvoeding, dan die verlamd werkende 'educatie', die geknutselde aanwendselarijen." Men mag de liederen niet laten "vermuffen op de tafel der wetenschappelijke *weters* van muziek, noch der folkloristen, noch der *letterkundigen*, noch der geschiedkundigen."⁷⁶ Coers' anti-intellectualisme toont opmerkelijke overeenkomsten met de opvattingen van laat-negentiende-eeuwse, volkse denkers in Duitsland als Paul de Lagarde en Julius Langbehn met wie hij een mislukte academische carrière deelde. Het volk, opgevat als een mystieke bemiddelaar tussen kosmos en mens, deed een beroep op de intuïtie in plaats van op het verstand. Coers' geloof in een geestelijk vaderland stemt overeen met De Lagarde's en Langbehn's Germaanse geloof⁷⁷, maar hij werkte het in tegenstelling tot hen niet uit in een min of meer samenhangende wereldbeschouwing.

Wanneer we dichterbij huis blijven kunnen we Coers plaatsen in de zeer gemêleerde intellectuele beweging van de jaren '90, die zich afkeerde van het stadse leven en van het individualisme en inspiratie zocht in de natuur en in wat men hield voor een ongerept volksleven. Coers vertegenwoordigde daarbij beslist niet de sociale richting. Hij moest niets hebben van onderwijzers, dominees

en dorpspastoors. “Uiterst belachelijk is steun te zoeken bij onderwijzers en muzikemensen, die niet van ons Lied weten: zij zijn de vijand van ons Lied; zij zijn de oorzaak dat ons volk niet zingt, zijn mooie liederen niet kent. Juist tegen hun *geest*, die ons kunnen kapot kankert *gådt* mijn strijd.”⁷⁸ Gerard Brom rangschikte in *De omkeer in 't studentenleven* (1923) Coers en diens activiteiten in het hoofdstuk “De Nieuwe Tijd” weliswaar onder de paragraaf “Sociale Ontwaking”, maar hij kritiseerde hem, dat hij populaire middelen opzettelijk verwaarloosde.⁷⁹ De betekenis van Coers voor het Nederlandse muziekleven is door zijn principieel elitaire houding dan ook beperkt gebleven, zeker in vergelijking met de verschillende nationale en verzuilde volkszangverenigingen van kort na 1900, die wél wortel schoten in verenigingsleven, jeugdorganisaties en onderwijs.

In zijn elitarisme sloot Coers' gedachtenleven nauw aan bij de liberale traditie, die de vrijheid van het individu nastreefde, maar gevangen bleef binnen de denkpatronen van de standensamenleving. In *Gemeenschapszin en plichtsbefef* heeft Henk te Velde onlangs het liberale nationalisme geschetst als een reactie op het uiteenvallen van die standensamenleving na 1870. In deze optie vormde de natie een morele gemeenschap, die ter verdediging van haar voortbestaan in de eerste plaats een beroep deed op haar meest vooraanstaande leden uit de burgerij. Coers toonde met zijn nationale actie een extreem verantwoordelijkheidsbesef, dat zelfs ten koste ging van zijn eigen maatschappelijke carrière: eerst moest de actie voor het Nederlandse lied slagen voordat hij van zichzelf arts ‘mocht’ worden. Het is niet duidelijk hoe Coers precies tot zijn radicale nationalisme is gekomen. Wel weten we uit zijn aantekenschriftje, dat hij al vroeg in contact stond met de vooraanstaande filosoof en oudliberaal B.H.C.K. van der Wijck, die later van alle Groot-Nederlandse verenigingen waar Coers bij betrokken was ere-voorzitter zou worden. Van der Wijck had niet alleen grote invloed in de Nederlandse nationale beweging⁸⁰, maar ook noemde Coers hem de ‘vaderlijke studentenvriend’ aan wie hij zijn *Studenten-Liederboek* opdroeg.⁸¹

Coers richtte zich met zijn streven expliciet tot de elite, die hij beschouwde als de drager van het vaderlands bewustzijn. Daarom voelde hij zich ook zo thuis in het studentencorps, de toekomstige bloem der natie. Maar er was mijns inziens nóg een reden voor zijn verknochtheid aan het corps. Wanneer Coers financieel afhankelijk was van de Vereeniging “Het Nederlandsche Lied”, dan was hij dat in sociaal en emotioneel opzicht van het Utrechts Studenten Corps. Dat kan door zijn jarenlange lidmaatschap zo zijn gegroeid, maar dan nog blijft de vraag waarom die verknochtheid bij hem zo diep zat en bij anderen minder was of minder permanent.

Coers' sociale leven heeft zich vanaf zijn zeventiende jaar voor een belangrijk deel afgespeeld in het Utrechts Studenten Corps. Bij zijn afscheid als zestigjarige in 1930 zei hij het onomwonden: “Zonder Uw wijkplaats zou een zottekot mij, in dwangbuis, het tehuis zijn.” En hij vervolgde: “Dank zij U, dank zij de aan mij verleende wijkplaats, heeft ons Spel [dwz: “De Nederlandsche Beweging, omgezet in een intens Spel, fel gespeeld als luidruchtige Stille Kracht”] o.m. – de korte tijd verbiedt ons alle daden te zeggen – Nederland verlost uit den oorlog;

Afscheidsdiner voor F.R. Coers, tevens viering van het twintigjarig bestaan van de Utrechtse Studenten-Zangvereniging Coers' Lied, op 22 november 1930 (Frits Coers midden achter met vlinderstrik). Collectie P.J. Meertens-Instituut.

den revolutie-Zondag van den 17den November 1918 omgezet in Neerlands Biddag; het behoud van ons Oost- en West-Indisch Nederland gewaarborgd; Coers' Liederbeweging stevig gehandhaafd, versterkt."⁸² Wijkplaats, Spel, Stille Kracht. Vanuit de geborgenheid van het corps bespeelde Coers het 'Schouwtooneel' van de buitenwereld, waarbij hij zichzelf zag als een Stille Kracht, als de succesvolle regisseur van het Spel van de nationale beweging. De idealist van de jaren '90 bouwde een schijnwereld, die een eigen leven ging leiden; het streven naar die nationale utopie verzelfstandigde in de actie voor het Nederlandse lied.

In een *in memoriam* bij Coers' overlijden in 1937 schreef Tenhaeff: "In eigen oog was hij onzegbaar groot. De superlatieven, waarmee hij die beteekenis omschreef, waren voor hem géén overdrijving. Hij leefde in de droomwereld van zijn Ik, zijn triomfeerende en onfeilbare Ik. Coers heeft met fanatisme geloofd in zich zelf. En het volstrekt-singuliere van zijn leven is niets anders dan het directe gevolg van dat onverwoestelijke geloof."⁸³ De conclusie moet luiden, dat de motivatie van Coers' levenslange propaganda voor het Nederlandse lied uiteindelijk gezocht moet worden in het samengaan van een persoonlijke, maatschappelijke plaatsbepaling en zingeving met een oudliberaal en Groot-Nederlands nationalisme als legitimatie. Over de persoonlijke achtergrond en de psychische prikkels van deze eenzellige en eenzame figuur durf ik hier niet verder te speculeren. Ik zou daarom het laatste woord willen laten aan 'Frits den Mensch', zoals hij zich vaak noemde, zélf. In december 1892 noteerde hij in zijn schrift: "De mensch = eene opeenstapeling van tegenstrijdigheden."

Frits Coers (1870-1937) and Dutch song

During the early decades of the twentieth century, F.R. Coers Frzn. was one of the most persistent and outspoken propagandists of Dutch song. The singing of Dutch songs, he thought, could evoke a long lost national consciousness. In his view, national and student songs from the nineteenth century, as well as derivations from historical sources and from the recent oral tradition, reflected the original Dutch character.

At first only within student circles, but soon also outside them, the 'perpetual student' Frits Coers became an indefatigable song collector, publicist and organiser, who succeeded in winning the support of many students and university professors for his cause, namely the promotion of Dutch folksong as a means of reviving a general national awareness.

In this article, Coers' peculiar and contradictory nature is examined within the framework of the various social circles in which he moved: the Utrecht Student Corps, of which he was a member from 1887 until 1930; the Greater Netherlands movement, which promoted the cultural unification of all Dutch-speaking people; and the Royal Association "The Dutch Song" (Koninklijke Vereeniging "Het Nederlandsche Lied") founded by Coers in 1904, in which several prominent Dutch scholars and aristocrats participated. Because of his extremism and fundamental elitism, Coers never had much influence on musical life. Recently discovered autobiographical notes reveal that his nationalist attitude was most likely motivated by personal circumstances.

1. Voor een overzicht zie: J. Vos, *“De Spiegel der Volksziel.” Volksliedbegrip en cultuurpolitiek engagement in het bijzonder in het socialistische en katholieke jeugdidealisme tijdens het interbellum* [diss. KUN] (Nijmegen 1993).
2. De inhoud van veel biografische schetsen is terug te voeren op de informatie in twee afleveringen van het Utrechtse studentenblad *Vox Studiosorum*, namelijk het zogenaamde ‘Coersnummer’ van 21 nov. 1930 en het ‘In memoriamnummer’ van 17 sept. 1937. Zie daarnaast vooral: J. Bannier, ‘Apollo. Nunc cantus resonet. Coers’ Lied’, in: J. Bierens de Haan e.a. (red.), *Het Utrechtsch studentenleven 1636-1936* (Utrecht 1936) 341-347; L. Motshagen, ‘Frits Coers. Een schets’, in: *Utrechtsche Studenten Zangbundel* [1975] 11-19; G. Laarmans, ‘Frits Coers 1870-1937’, in: *Utrechtsch Studenten-Liedboek* (Utrecht 1990-1991) 9-13.
3. Mijn speurtocht naar een mogelijk bewaard gebleven archief van de Koninklijke Vereniging “Het Nederlandsche Lied”, die volgens de *Nederlandse Staatsalmanak* nog tot 1950 is blijven bestaan, heeft tot op heden geen resultaat opgeleverd.
4. R. Coers (samenst.), *De nakomelingen van Frederik Rudolph Coers (geb. ca. 1810) en Sophia Johanna Escher. Voorlopige versie* [ongepubliceerd; Delft 1994].
5. Volgens het Utrechtse Bevolkingsregister (GA Utrecht, Register van Vestiging 1880-1890, inv. nr. 570) werden de twee ‘ambtshalve’, dat wil zeggen ‘komende uit het buitenland’, op 23 februari 1887 ingeschreven.
6. Deze gegevens kloppen dus niet met de herinneringen van ‘een Utrechtsch geneesheer’ in het *Utrechtsch Dagblad* van 26 juli 1937, Avondblad 3. Grootmoeder weduwe Wegman betrok, komende uit Driebergen, op 14 januari 1882 het pand Wittevrouwensingel 54 en had daar diverse kleinkinderen in de kost, waaronder het zusje van de gebroeders Coers, Christina, maar niet de oudere broer Hendrik, en Frits en Gilles pas vanaf 2 maart 1887, GA Utrecht, Bevolkingsregister, inv. nr. 201: Wijk I, 73.
7. Schoolschriftje met zwarte kaft. Opschrift etiket: “Algemeene pathologie. F.R. Coers Frzn”; doorgehaald: “English Litterature of H.G.J. Coers [= jongere broer Gilles] V klasse R.H.B.S.”, Stichting Archieven van het Utrechts Studenten Corps, Archief Coers’ Lied (niet geïnventariseerd).
8. E. Reeser, *Een eeuw Nederlandse muziek* (Amsterdam 1950, 1986²).
9. *Vademecum voor den student. Liederboek*, samenstelling C. de Jong (Utrecht 1862 etc.). Voor een lijst van studenten-liedbundels zie: A.C.J. de Vrankrijker, *Vier eeuwen Nederlandsch studentenleven* (Voorburg 1939) 372.
10. Klikspaan (J. Kneppelhout), *Studenten-typen, December 1839 - Mey 1841. Met platen van O. Veralby (Alexander Ver Huell)*. Facsimile-uitgave van de eerste druk bezorgd door Marijke Stapert-Eggen (Utrecht/Antwerpen 1982) [344-346].
11. *Utrechtsche Studenten-Lieder* (z.p., z.j.) [ca. 1890]. Voor studentenlied en -zang zie naast de in noot 1 genoemde artikelen van Bannier ook: W.C.A. Baron van Vredenborch, *Schets van eene geschiedenis van het Utrechtsch studentenleven* (Utrecht 1914) 15-19, 164-167, Bijlagen IV en VI. Voor het Utrechtse studentenmuziekleven in het algemeen zie: W. Dijkstra en S. Westra (red.), *Het Utrechts Studenten Concert 1823-1983. Biografie van een muziekgezelschap* (Utrecht 1993).
12. Bannier, ‘Apollo. Nunc Cantus Resonet. Coers’ Lied’, 342.
13. F. Coers, ‘Herinneringen uit Gent. Feesten van ’t Zal wel gaan’, *Vox Studiosorum* 23 mei en 6 juni 1895.
14. Fl. van Duyse e.a., *Nederlandsch Liederboek. Uitgegeven door het Willemsfonds*. 2 delen (Gent 1891-1892).
15. *De Nederlandsche Spectator* 17 aug. 1895.
16. GA Utrecht: Archief Utrechts Studenten Corps (nr. 313), inv. nr. 96: ‘Wet der Utrechtsche Studenten Afdeeling van het Willemsfonds’. Er bestonden op dat moment in Nederland al twee

- van dergelijke afdelingen, namelijk in Leiden (1887) en in Groningen (1888). Voor mededelingen over de Utrechtse Studentenafdeling zie ook de jaargangen van de *Vox Studiosorum* 1894 e.v.
17. M. Bots, 'Willemsfonds', in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, deel 2 (Tielt/Amsterdam 1975) 2081-2085; W. Prevenier, 'Het Willemsfonds 1851-1976', *Spiegel Historiaal* 11 (1976) 216-223.
18. Willems-Fonds. Comiteit ter bevordering van den Nederlandschen zang, *Jaarverslagen 1887/88 t/m 1910/11*, aanwezig op de Muziekafdeling van het Haags Gemeentemuseum, Documentatie doos IV-I 1 "Nederland Algemeen".
19. P. Fredericq, 'Voorrede', in: F. Coers, *Studenten-liederboek van Groot-Nederland* (Utrecht, 1897).
20. F.R. Coers Frzn, 'Rede tijdens het XXIVe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Dordrecht, 26 Augustus 1897', [afgedrukt als] 'Voorrede', in: F.R. Coers Frzn (verz.), *Liederboek van Groot-Nederland. Eerste Boek. Studenten-Liederboek van Groot-Nederland* (Amsterdam 1900²) [eerste druk 1897] V.
21. Coers, 'Rede Dordrecht 1897', XI.
22. F. Coers, 'Vlaamsche Beweging een Nederlandsche Beweging', *Vox Studiosorum* 24 oct. 1895.
23. F. Coers, 'De kracht van ons lied. Onuitgesproken rede op het XXVIe Ned. Taal- en Letterk. Congres 1901', afgedrukt in: idem, *Liederboek van Groot-Nederland, Vierde Boek* (Amsterdam 1902) 63-67.
24. Coers, 'Rede Dordrecht 1897'.
25. F.R. Coers Frzn (verz.), *Liederboek van Groot-Nederland. Eerste Boek: Studenten-liederboek van Groot-Nederland* (Utrecht [1897]); *Tweede Boek* (Rotterdam [1897]); *Derde Boek* (Amsterdam [1900]); *Vierde Boek* (Amsterdam [1902]).
26. F.R. Coers Frzn (verz.), *Liederen van Groot-Nederland* [nrs. 1-292] (Amsterdam 1912-1936).
27. Florimond Van Duyse (1843-1910) was een vooraanstaand publicist en uitgever op muziek-historisch terrein en samensteller van het driedelige standaardwerk *Het Oude Nederlandsche Lied. Wereldlijke en geestelijke liederen uit vroegeren tijd. Teksten en melodieën. Verzameld en toegelicht* [3 delen en registerdeel] ('s-Gravenhage/Antwerpen 1903-1908).
28. Fl. van Duyse, [bespr. 'Liederboek van Groot-Nederland, Derde Boek'], *Weekblad voor Muziek* 8 (1901) 19-21, 61-62; idem, [bespr. 'Liederboek van Groot-Nederland, Vierde Boek'], *Weekblad voor Muziek* 10 (1903) 13-15.
29. J.H. Scheltema, 'De oude liederteksten', *De Tijdspiegel* 58 (1901) III 305-312.
30. Brief F.R. Coers aan Mevr. [Van Dishoeck?], 24 aug. 1901, Letterkundig Museum Den Haag, collectie correspondentie F.R. Coers, C 325 B.
31. H. Viotta, [bespr. 'Liederboek van Groot-Nederland'], *De Gids* 64 (1900) IV 341-349; 'Het Liederboek en De Gids', *Vox Studiosorum* 8 nov. 1900.
32. L. Bunning, 'Van Vessem en de Vlamingen in de jaren 1914-1916', *Wetenschappelijke Tijdingen* 33 (1974) 1-20.
33. C. van Son, 'De geschiedenis van het Algemeen Nederlandsch Verbond', in: *Gedenkboek van het Algemeen Nederlandsch Verbond bij gelegenheid van zijn 25-jarig bestaan, 1898-mei-1923* (Amsterdam 1923) 13-42; G. Groothoff, 'Algemeen Nederlands Verbond (ANV)', in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Deel I* (Tielt/Utrecht 1973) 77-78.
34. Brief F.R. Coers aan J.B. Schepers [letterkundige te Haarlem], 3 febr. 1901, Letterkundig Museum Den Haag, collectie correspondentie F.R. Coers: C 325 B.
35. Nota Coers: "Wat de Propaganda-Commissie moet doen?" [ca. 1923], Stichting Archieven van het Utrechts Studenten Corps, Archief Coers' Lied.
36. Zie: Bunning, 'Van Vessem en de Vlamingen'.
37. Briefkaart F.R. Coers aan C.A.J. van Dishoeck, jan. 1904, Letterkundig Museum Den Haag; collectie correspondentie F.R. Coers, C 325 B.

38. *Vox Studiosorum* 18 dec. 1902.
39. G. Brom, *Een katholiek leven. Autobiografische aantekeningen*. Bezorgd door Paul Luykx en Jan Roes (Baarn 1987) 66-67.
40. 'Uitvoering gegeven door de Utrechtsche Studenten-Afdeeling van het "Willems-Fonds"', *Vox Studiosorum* 9 dec. 1897.
41. Naast Stichting Archieven van het Utrechts Studenten Corps, Archief Coers' Lied, zie ook: GA Utrecht, Archief Utrechts Studenten Corps (nr. 313) inv. nrs. 39 en 89. Tevens: GA Utrecht, Verzameling programma's van concerten te Utrecht door diverse orkesten, muziekverenigingen en koren 1835-1937, doos XLII E 1.
42. *Utrechtsche Studenten Zangbundel* [1975], "Ten geleide", 5. Zie ook: Bannier, 'Apollo. Nunc Cantus Resonet. Coers' Lied', en vooral: Archief Coers' Lied, Stichting Archieven van het Utrechts Studenten Corps.
43. Briefkaart F.R. Coers aan Gerard Brom, 14 oct. 1933, Katholiek Documentatie Centrum Nijmegen: Archief Gerard Brom (nr. 68), inv. nr. 265. Volgens Coers was het "zeer belangrijke handschrift" gestolen tijdens een van zijn verhuizingen, zo deelde hij Brom mee.
44. Brief F.R. Coers aan Frans Coenen, 10 jan. 1899, Letterkundig Museum Den Haag, collectie correspondentie F.R. Coers, C 325 B. Zowel Coenen als Jolles werkten een tijdlang mee aan *De Kroniek*. Zie: W. Thys, *De Kroniek van P.L. Tak. Brandpunt van Nederlandse cultuur in de jaren negentig van de vorige eeuw* (Gent 1955).
45. A. Diepenbrock aan J.C. Hol, in: E. Reeser (ed.), *Alphons Diepenbrock. Brieven en documenten IV* (Amsterdam 1974) 164.
46. 'Inleiding' bij *Uitvoering van Nederlandsche Liederen door het Coers' Liederkoor, koor der Vereeniging "Het Nederlandsche Lied"* Utrecht, 7 maart 1905 [Programmaboekje]; F.R. Coers, *Liederen van Groot-Nederland, N° 111-113, "Meiliederen"* (z.p., z.j.) Inleiding.
47. Notulen 39ste Bestuursvergadering van de Koninklijke Vereeniging "Het Nederlandsche Lied", 27.12.1915, Arch. Ver. Ned. Lied 1913-1920, P.J. Meertens-Instituut Amsterdam, Omslag "Bestuur en Bestuursverg."
48. Brief G.A.E.B. Meijer aan N.B. Tenhaeff, 27.7.1916, Arch. Ver. Ned. Lied 1913-1920, PJMI.
49. Briefkaart M. Berdenis van Berlekom aan F.R. Coers Frzn, pinkstermaandag 1917, Arch. Ver. Ned. Lied 1913-1920, PJMI.
50. Conceptnotulen Alg. Ledenverg. Kon. Ver. HNL, 3 sept. 1918, Arch. Ver. Ned. Lied 1913-1920, PJMI.
51. Nota Coers: "Wat de Propaganda-Commissie moet doen?" (ca. 1923), Archief Coers' Lied, Stichting Archieven van het Utrechts Studenten Corps.
52. Overeenkomst tussen de Ver. "Het Nederlandsche Lied" en F.R. Coers Frzn, 3 juni 1912, Map "F.R. Coers/Het Nederl. Lied", PJMI.
53. "Nota behelzende nadere inlichtingen etc." t.b.v. subsidieaanvraag Kon. Ver. "HNL" bij de regering, ongedat. [ca. 1918], Arch. Ver. Ned. Lied 1913-1920, PJMI.
54. Brom, *Een katholiek leven*, 66.
55. Brief N.B. Tenhaeff aan H.B. Ver Loren van Themaat, onged., Arch. Ver. Ned. Lied 1913-1920, PJMI.
56. Mededeling H.A. Ritter in *Utrechtsch Dagblad* 27 juli 1937, Ochtendblad 1.
57. Briefkaart N.B. Tenhaeff aan G.B. Brom, ongedat. [ca. 1930], Kath. Doc. Centrum Nijmegen, Archief Brom, inv. nr. 1267.
58. Typoscript 'Rede, gehouden door den Heer F.R. Coers Frzn. o.m. voor [dispuut] "Limburgia" in Januari 1933', 3. Map "F.R. Coers/Het Nederl. Lied", PJMI.
59. Brief F.R. Coers aan Gerard Brom, 27 dec. 1921, Kath. Doc. Centrum Nijmegen, Archief Brom, inv. nr. 265. Ik heb geen correspondentie tussen Coers en Van Deyssel kunnen achterhalen. Wel vertelt Van Deyssel in zijn *Gedenkschriften* een anekdote over een bezoek met Coers aan

het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, die hier verder niet ter zake doet. Zie: Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*. Voor de eerste maal volledig naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, deel II (Zwolle 1962) 819-820.

60. Zie: Vos, *De Spiegel der Volksziel*, 129-132 en 327-328.

61. Coers was actief lid van het Studenten Scherm- en Gymnastiekgezelschap *Olympia* (blijkens verslag bestuursverkiezingen in *Vox Studiosorum* 9 febr. 1893) en hield ook van roeien en schaatsen.

62. 'De beteekenis van Coers' Liederbeweging voor het eene Koninkrijk der Vereenigde Nederlanden in en buiten Europa. Lezing gehouden door den Heer F.R. Coers Fzn. den 29 sten Maart 1927 op de Feestvergadering van de Utrechtsche Studenten-Zangvereeninging: Coers' Lied' [brochure] (z.p., z.j.).

63. Briefkaart N.B. Tenhaeff aan Gerard Brom, ongedateerd [ca. 1930], Kath. Doc. Centrum Nijmegen, Archief Brom, inv. nr. 1267. Voor de historicus Nicolaas Bernardus Tenhaeff (1885-1943) zie: *Biografisch Woordenboek van Nederland*, deel I, ('s-Gravenhage 1979) 275-276

64. N.B. Tenhaeff, 'Het nationalisme van Coers' Liederbeweging', *Dietsche Stemmen. Tijdschrift voor Nederlandsche Stambelangen* 1 (1915/16) 134-166, spec. 158.

65. F. van Leeuwen, 'Iets naar aanleiding van "Is er schoonheid"', *Vox Studiosorum* 23 maart 1893. Enkele jaren later zal men Coers ook nog eens "Couperus-achtig geschrijf" verwijten: A. Rutgers, 'Coers', *Vox Studiosorum* 23 mei 1901.

66. Coers, *Vox Studiosorum* 27 april 1893.

67. *Vox Studiosorum* respect. 19 jan. 1899 en 26 sept. 1901.

68. Zie: F. Coers, 'Verlangen (Nachtliedeke)', *Vox Studiosorum* 26 jan. 1899; idem, 'Kunst', ibid. 2 febr. 1899 (nogmaals afgedrukt in: 15 mei 1902); idem, 'Heva', ibid. 23 febr. 1899; idem, 'Liedeken van verlangen', ibid. 20 dec. 1900 (in gewijzigde versie nogmaals afgedrukt ibid. 23 jan. 1902).

69. Coers, 'Rede Dordrecht 1897', V.

70. Coers, 'De kracht van ons lied', 66.

71. Coers zag de vrouw als een passief wezen dat door de man diende te worden geactiveerd: "De man als de daad, de vrouw als het ondergaan". Zie m.n. 'Kunst', *Vox Studiosorum* 2 febr. 1899.

72. We weten alleen dat Coers nooit getrouwd is geweest.

73. De latere kunsthistoricus en uiterst rechtse politieke activist Grondijs speelde ook nog een rol in de Vereeniging "Het Nederlandsche Lied". Zie van hem: 'Ons volkslied in zijn nationale beteekenis', *De Amsterdammer* 10 juni 1900, overgenomen in *Vox Studiosorum* 14 juni 1900. Zie tevens: Lodewijk Hermen Grondijs (1878-1961): *Biografisch Woordenboek van Nederland*, deel IV ('s-Gravenhage 1994) 157-159.

74. Zie *Vox Studiosorum* onder meer de afleveringen van 23 mei, 30 mei en 6 juni 1901; 13 maart, 20 maart en 24 april 1902.

75. Briefkaart F.R. Coers aan C.A.J. van Dishoeck, 5 jan. 1901, Letterkundig Museum Den Haag, collectie correspondentie F.R. Coers, C 325 B.

76. Coers, 'Rede Dordrecht 1897', X en XVII.

77. G. Mosse, *The Crisis of German Ideology. Intellectual origins of the Third Reich* (New York, 1981, [1964!]), Hoofdstuk 2 "A Germanic Faith". Vergelijk ook de opmerking van H. te Velde, *Gemeenschapszin en plichtsbef. Liberalisme en Nationalisme in Nederland 1870-1918* [diss. RUG] ('s-Gravenhage 1992) 181 voetnoot.

78. Nota Coers: "Wat de Propaganda-Commissie moet doen?" (ca. 1923), Archief Coers' Lied, Stichting Archieven van het Utrechts Studenten Corps.

79. G. Brom, *De omkeer in 't studentenleven* (Delft 1923) 112.

80. Te Velde, *Gemeenschapszin en plichtsbef*, passim.

81. Opdracht *Studenten-Liederboek*.

82. F. Coers, 'Waarom ik een menschen-leven lang lid geweest ben van ons Utrechtsch Studenten-Corps', Archief Coers' Lied. Tevens afgedrukt in Utrechtse studentenliederboeken 1975 en 1990.
83. N.B. Tenhaeff, 'In memoriam Frits Coers', in: *Utrechtsche Studenten-Almanak voor 1938*. 116de Jaargang (Utrecht 1937) 82-88.